

Uchwała z dnia 8 marca 2012 r., III CZP 2/12

Sędzia SN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Władysława A. przeciwko Bartłomiejowi P., Władysławowi D., Krystynie D. oraz "P.P." S.A. w W., Oddział w K. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 8 marca 2012 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Krakowie postanowieniem z dnia 22 listopada 2011 r.:

„1. Czy dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie przyznania od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu?

2. w wypadku pozytywnego rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego sformułowanego w punkcie 1,

Czy mając na względzie rodzaj i zawilość sprawy oraz nakład pracy adwokata dopuszczalne jest przyznanie adwokatowi od Skarbu Państwa wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną stronie z urzędu w wysokości niższej niż określona stawkami minimalnymi ustalonymi w przepisach rozdziału 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.)?"

podjął uchwałę:

1. Na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przysługuje zażalenie pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd.

2. Przyznane adwokatowi ustanowionemu z urzędu od Skarbu Państwa koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu obejmują opłatę nie niższą od właściwych stawek minimalnych opłat za czynności adwokackie przed organami wymiaru sprawiedliwości przewidzianych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniami wydanymi w trzech sprawach z powództwa Władysława A. o zapłatę umorzył postępowania oraz przyznał adw. Annie K. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie odpowiednio kwotę 2214 zł oraz kwoty po 221,40 zł, obejmujące także stawkę podatku od towarów i usług, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu. W wymienionych sprawach ustanowiono dla powoda adwokata z urzędu w osobie adw. Anny K., umorzenie zaś postępowań było wynikiem cofnięcia pozwów jeszcze przed wyznaczeniem pierwszej rozprawy i doręczeniem pozwanym odpisów pozwów. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, nakład pracy pełnomocnika z urzędu w pierwszej z wyżej wymienionych spraw uzasadniał przyznanie wynagrodzenia netto w kwocie 1800 zł na podstawie § 2 ust. 1-3 i § 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm. – dalej: „rozporządzenie”), w pozostałych zaś dwóch sprawach, stosownie do tych samych przepisów, przyznanie wynagrodzeń netto po 180 zł.

Postanowienia te, w części dotyczącej wynagrodzenia przyznanego pełnomocnikowi z urzędu, zostały zaskarżone zażaleniami przez pełnomocnika powoda, który wniósł o ich zmianę przez przyznanie w każdej ze spraw wynagrodzenia w kwocie 7200 zł netto z należnym podatkiem od towarów i usług. Rozpoznając zażalenia, Sąd Apelacyjny powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionych do rozstrzygnięcia zagadnieniach prawnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie ujęte w punkcie pierwszym było już przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 14/11 (OSNC 2012, nr 1, poz. 2), w której przyjęto, że pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd przysługuje zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji rozstrzygające o ponoszonych przez Skarb Państwa kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela to stanowisko, będące kontynuacją poglądu wyrażonego w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2009 r., III CZP 36/09 (OSNC 2010, nr 2, poz. 24), w której przesądzono brak interesu prawnego uczestnika postępowania w zaskarżeniu postanowienia w przedmiocie wynagrodzenia pełnomocnika z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Jednocześnie przyjęto, że zażalenie takie powinno być, co do zasady, uznane za dopuszczalne, mimo iż nie zostało ujęte w katalogu postanowień zawartym w art. 394 § 1 k.p.c., nie ma bowiem jednoznacznych argumentów uzasadniających odmienne uregulowanie dopuszczalności zażalenia w przedmiocie wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu niż zażalenia na postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia biegłego (art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.). Brak regulacji dopuszczającej zaskarżenie postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie kosztów pełnomocnika z urzędu powinien zostać wypełniony na podstawie art. 394 § 1 pkt 9 *in fine* k.p.c. stosowanego w drodze analogii.

Rozważając dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, należy wyraźnie odróżnić sytuację, w której orzeczenie w tym przedmiocie zawarte jest w postanowieniu sądu pierwszej instancji, od tej, w której jest ono zawarte w postanowieniu sądu drugiej instancji. W pierwszym przypadku do zaskarżania postanowień ma zastosowanie art. 394 § 1 k.p.c.,

natomiast w drugim art. 394¹ k.p.c., który odrębnie reguluje możliwość zaskarżenia zażaleniem do Sądu Najwyższego postanowień sądu drugiej instancji. W szczególności przewiduje on, że zażalenie przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji (art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że niedopuszczalne jest zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie przyznania od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu w postępowaniu apelacyjnym, gdyż obowiązek Skarbu Państwa pokrycia tych kosztów ma charakter publicznoprawny, który nie jest tożsamy z obowiązkiem pokrycia kosztów procesu, o którym mowa w art. 98 § 1 k.p.c. W konsekwencji, postanowienie, którego przedmiotem jest obowiązek pokrycia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej, nie jest orzeczeniem w przedmiocie kosztów procesu (por. postanowienia z dnia 14 grudnia 2007 r., III CZ 61/07, "Biletyn SN" 2008, nr 4, s. 12, z dnia 17 listopada 2009 r., III CZ 53/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 79 i z dnia 17 czerwca 2010 r., III CZ 20/10, nie publ.). Stanowisko to należy podzielić.

Artykuł 394 § 1 pkt 9 k.p.c. przewiduje możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia w przedmiocie zwrotu kosztów. Zwrot kosztów procesu może nastąpić tylko między stronami, wobec czego pojęcie to należy odnieść do obowiązku, o którym mowa w art. 98 § 1 k.p.c., według którego strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu). Do kosztów procesu podlegających rozliczeniu między stronami nie należą koszty, które nie zostały poniesione przez strony i nie orzeczono o obowiązku ich ponoszenia przez nie. Koszty sądowe, jeżeli nie są składnikiem kosztów procesu, stanowią w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji przedmiot odrębnego rozstrzygnięcia, obok orzeczenia o kosztach procesu, gdyż nie stanowią wtedy przedmiotu rozliczenia między stronami; zachowują charakter niezaspokojonej należności przysługującej Skarbowi Państwa (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2010 r., I CZ 115/10, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 46).

Do niezbędnych kosztów procesu w sprawie, w której stronę reprezentuje zawodowy pełnomocnik, zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c., który jest podstawą

rozliczeń między stronami, nie należą koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przyznane od Skarbu Państwa. Jeżeli strona korzystała z pomocy pełnomocnika z urzędu, koszty nieopłaconej pomocy prawnej stanowią element rozstrzygnięcia o kosztach procesu jedynie wówczas, gdy zgodnie z wynikiem sprawy zostały zasądzone bezpośrednio od strony, która przegrała sprawę, na rzecz strony przeciwnej, która sprawę wygrała i korzystała z pomocy pełnomocnika z urzędu (por. art. 122 k.p.c.). Ponoszonych przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu nie zalicza się także do kosztów sądowych wymienionych w art. 5 ust. 1 w związku z art. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 ze zm. – dalej: „u.k.s.c.”).

Obowiązek ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej nie podlega regulacji dotyczącej zasad rozliczania kosztów procesu między stronami ani ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, lecz ma swe źródło w ustawach ustrojowych regulujących działalność adwokatów i radców prawnych (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 1991 r., III CZP 22/91, OSNC 1992, nr 2, poz. 18). W szczególności, w odniesieniu do pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata, obowiązek ponoszenia przez Skarb Państwa tych kosztów wynika z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 146, poz. 1188 ze zm. – dalej: "Pr.adw."), a wydane na podstawie delegacji zawartej w tej ustawie przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu regulują wysokość należnego z tego tytułu adwokatowi wynagrodzenia (por. również art. 98 § 4 k.p.c.). Obowiązek pokrycia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej nie jest więc obowiązkiem mieszczącym się w formule obowiązku zwrotu kosztów procesu między stronami, lecz ma charakter publicznoprawny i subsydiarny, gdyż powstaje dopiero wówczas, gdy egzekucja kosztów zasądzonych od przeciwnika procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu okazała się bezskuteczna (por. § 21 rozporządzenia), albo gdy kosztami procesu została obciążona strona korzystająca z pomocy prawnej z urzędu, czy też jeżeli koszty procesu zostały stosunkowo rozdzielone lub wzajemnie zniesione, a opłaty z tytułu

udzielonej pomocy prawnej nie zostały zapłacone w całości lub w części (§ 20 rozporządzenia).

Niemożność zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie obowiązku pokrycia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu nie eliminuje możliwości przyjęcia, że takie zażalenie jest dopuszczalne od postanowienia sądu pierwszej instancji. Artykuł 394 § 1 pkt 9 *in fine* k.p.c. przewiduje możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia o wynagrodzeniu biegłego. Uwzględniając, że ustawodawca dopuścił możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia o wynagrodzeniu biegłego, a pominął możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia od Skarbu Państwa pełnomocnikowi z urzędu, uzasadniony jest wniosek, iż pominięcie to nie było zabiegiem zamierzonym. W każdym z tych przypadków orzeczenie dotyczy wynagrodzenia należnego podmiotom niebędącym stronami postępowania, za wykonanie usługi zleconej przez sąd jako organ władzy państwowej. W obu rozważanych przypadkach obowiązek zapłaty wynagrodzenia przez Skarb Państwa ma charakter publicznoprawny, a wysokość należnego wynagrodzenia jest kształtowana jednostronnie orzeczeniem sądu na podstawie odpowiednich przepisów regulujących wysokość tych wynagrodzeń. Orzeczenia w tych przedmiotach dotyczą bezpośrednio sfery majątkowej obu podmiotów w następstwie wykonania przez nich obowiązku publicznoprawnego (por. art. 280 k.p.c. oraz art. 28 Prawa o adwokaturze) ograniczającego możliwość wykonywania przez nich innych czynności zarobkowych, a tym samym ingerujących w gwarantowaną przez Konstytucję wolność wykonywania działalności gospodarczej (art. 22 ust. 1 Konstytucji). Z tych przyczyn sytuacja obu podmiotów jest podobna i niezrozumiałe byłoby zróżnicowanie przez ustawodawcę ich sytuacji prawnej w zakresie możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie przyznanego im przez sąd wynagrodzenia.

Należy mieć także na względzie szeroko ujęty argument systemowy. Wprawdzie postępowanie cywilne zawiera odrębne rozwiązania od postępowania karnego, jednakże nie można pominąć okoliczności, że także w tym postępowaniu na podstawie tych samych przepisów – zawartych w art. 29 ust. 1 Prawa o adwokaturze oraz w rozporządzeniu wykonawczym – przyznawane jest adwokatowi wynagrodzenie za pomoc prawną udzieloną z urzędu. W postępowaniu karnym nie

budzi wątpliwości możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów (por. art. 626 § 3 w związku z art. 616 § 2 pkt 2 i art. 618 § 1 pkt 11 k.p.k.). Argumenty te uzasadniają wniosek, że dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji, którego przedmiotem jest ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu na podstawie art. 394 § 1 pkt 9 *in fine* k.p.c. stosowanego w drodze analogii.

Za takim stanowiskiem przemawia dodatkowo okoliczność, że dopuszczalność zażaleń na podstawie stosowanych w drodze analogii przepisów (odpowiednio art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. oraz art. 165 ust. 4 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) przyjęto także w innych podobnych sytuacjach dotyczących postanowienia w przedmiocie odmowy przyznania należności związanych ze stawiennictwem świadka (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1988 r., III CZP 95/88, OSNC 1989, nr 12, poz. 203) oraz postanowienia sądu rejestrowego w przedmiocie wynagrodzenia likwidatora spółki jawnej, ustanowionego przez sąd (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2008 r., III CZP 111/08, OSNC 2009, nr 10, poz. 138).

Dopuszczając możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu pierwszej instancji, którego przedmiotem jest ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu, należy uściślić, że może być ono wniesione jedynie przez pełnomocnika. Sama strona, reprezentowana przez pełnomocnika z urzędu, nie ma interesu prawnego w zaskarżeniu tego postanowienia, które nie narusza w żaden sposób jej sfery prawnej (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2009 r., III CZP 36/09).

Obowiązek pokrycia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie przez adwokata ustanowionego z urzędu wynika z art. 29 ust. 1 Pr.adw. Na podstawie delegacji zawartej w art. 29 ust. 2 Pr.adw. szczegółowe zasady ponoszenia tych kosztów z uwzględnieniem sposobu ich ustalania, wydatków stanowiących podstawę ich ustalania oraz maksymalnej wysokości opłat za udzieloną pomoc, określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28

września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Według § 19 pkt 1 rozporządzenia, koszty pomocy prawnej ponoszone przez Skarb Państwa obejmują opłatę w wysokości nie wyższej niż 150% stawek minimalnych, o których mowa w rozdziałach 3-5. Ograniczenie się wyłącznie do wykładni logiczno-językowej § 19 pkt 1 rozporządzenia uzasadniałoby przyjęcie, że przepis ten pozwala sądowi zasądzić opłatę za nieopłaconą pomoc prawną także poniżej stawek minimalnych, o których mowa w tym przepisie, gdyż limituje on jedynie górną granicę tych opłat. Należy jednak uwzględnić, że § 19 pkt 1 rozporządzenia nie zawiera pełnej regulacji dotyczącej opłaty zasądzonej na rzecz adwokata z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Do opłaty przewidzianej w § 19 pkt 1 rozporządzenia ma także zastosowanie § 2 rozporządzenia, zgodnie bowiem z § 2 ust. 3 rozporządzenia, w sprawach, w których strona korzysta z pomocy prawnej udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu, opłaty, o których mowa w ust. 1, sąd podwyższa o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tych opłatach. Z przepisu tego wynika więc jednoznacznie, że opłata za pomoc prawną udzieloną z urzędu jest zarazem opłatą, o której mowa w § 2 ust. 1 rozporządzenia. W konsekwencji, do opłaty tej mają zastosowanie także zasady określone w § 2 ust. 1 i 2 z modyfikacją wynikającą z § 19 pkt 1 rozporządzenia.

Zgodnie z § 2 ust. 1, zasądzając opłatę za czynności adwokata z tytułu zastępstwa prawnego, sąd bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy adwokata, a także charakter sprawy i wkład pracy adwokata w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia. Zwrot „zasądzając opłatę za czynności adwokata z tytułu zastępstwa prawnego” odnosi się więc zarówno do zasądzenia opłaty jako składnika kosztów procesu, o których mowa w art. 98 § 1 i 3 k.p.c., rozliczanych między stronami, jak również do zasądzenia opłaty na rzecz adwokata od Skarbu Państwa tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Podstawę zasądzenia opłaty, zgodnie z § 2 ust. 2 zdanie pierwsze rozporządzenia, stanowią stawki minimalne określone w rozdziałach 3-5. Przepis zawarty w § 19 pkt 1 rozporządzenia modyfikuje jedynie regułę zawartą w § 2 ust. 2 zdanie drugie rozporządzenia, że opłata ta nie może być wyższa niż sześciokrotna stawka

minimalna ani przekraczać wartości przedmiotu sprawy. Podwyższenie opłaty do sześciokrotności stawki minimalnej może więc mieć miejsce jedynie w odniesieniu do opłaty uwzględnianej w ramach rozliczenia kosztów procesu między stronami. W odniesieniu do opłaty zasądzonej od Skarbu Państwa za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną z urzędu przez adwokata nie może ona być wyższa od 150% stawki minimalnej. Z tych względów kryteria określone w § 2 ust. 1 rozporządzenia, mają znaczenie dla określenia wysokości opłaty ponoszonej przez Skarb Państwa za pomoc prawną udzieloną przez adwokata z urzędu w granicach pomiędzy opłatą wynikającą z zastosowania właściwych stawek minimalnych a opłatą podwyższoną do 150% tych stawek.

Stanowisko, że podstawę zasądzenia opłaty, o której mowa w § 19 pkt 1 rozporządzenia, stanowią – zgodnie z § 2 ust. 2 zdanie pierwsze rozporządzenia – stawki minimalne (a nie kwota poniżej tych stawek) potwierdzają dodatkowe argumenty. Z § 20 rozporządzenia wynika, że wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej powinien zawierać oświadczenie adwokata, że opłaty nie zostały zapłacone w całości lub w części. Oświadczenie adwokata odnosi się więc do konkretnych opłat, które wynikają z przepisów tego rozporządzenia, a nie jedynie ogólnie ujętego obowiązku pokrycia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej. Ponadto, zgodnie z § 21 rozporządzenia, w sprawie cywilnej, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu, koszty, o których mowa w § 19, sąd przyznaje po wykazaniu bezskuteczności ich egzekucji. W takiej sytuacji, podstawą obciążenia kosztami nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przeciwnika strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu jest – zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia – opłata, której podstawę stanowi odpowiednia stawka minimalna. Charakter tych stawek jest tego rodzaju, że stanowią one minimalne wynagrodzenie przewidziane za pomoc prawną udzieloną przez adwokatów przed organami wymiaru sprawiedliwości (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2009 r., I PZP 3/09, OSNP 2010, nr 7-8, poz. 83, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2011 r., I CSK 611/10, nie publ.).

Ze względu na taki charakter prawny stawek minimalnych nie ma argumentów aksjologicznych uzasadniających zasądzenie od Skarbu Państwa za pomoc prawną udzieloną przez adwokata z urzędu opłaty niższej od stawek minimalnych.

Wprowadzenie obowiązku świadczenia pomocy prawnej z urzędu jest obowiązkiem publicznoprawnym adwokatów (por. art. 28 Prawa o adwokaturze), zapewniającym prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości przez zapewnienie realizacji prawa obywateli do sądu oraz do równego traktowania (art. 45 ust. 1 i art. 32 Konstytucji), jednakże jego wykonywanie ma charakter odpłatny (art. 29 Pr.adw.). Zajęte stanowisko potwierdza także § 3 ust. 2 rozporządzenia, według którego w przypadkach szczególnie uzasadnionych, gdy przemawia za tym sytuacja majątkowa lub rodzinna klienta albo rodzaj sprawy, adwokat może ustalić stawkę opłaty niższą niż stawka minimalna albo zrezygnować z opłaty w całości. W przypadkach, o których mowa w ust. 2, sąd może odpowiednio zasądzić koszty zastępstwa w wysokości ustalonej przez adwokata.

Przepisy zawarte w § 3 rozporządzenia, w tym więc zawarte w § 3 ust. 1 kryteria obniżenia wysokości wynagrodzenia, dotyczą tylko opłat ustalanych w umowie pomiędzy klientem a adwokatem. Warunkiem zasądzenia kosztów za pomoc prawną udzieloną przez adwokata w wysokości niższej od stawek minimalnych jest nie tylko wystąpienie szczególnie uzasadnionego przypadku, według kryteriów określonych w § 3 ust. 2 rozporządzenia, ale również wcześniejsze zawarcie, za zgodą adwokata, umowy z klientem przewidującej stawkę opłaty niższą od stawki minimalnej. Regulacja ta nie dotyczy więc wysokości opłaty ustalonej za pomoc prawną udzieloną przez adwokata z urzędu, do której ma zastosowanie jedynie § 19 pkt 1 w związku z § 2 rozporządzenia.

Ubocznie należy zauważyć, że w § 3 ust. 1 rozporządzenia przewidziano kryteria, które należy uwzględnić przy ustalaniu wysokości wynagrodzenia adwokata za pomoc prawną w umowie (rodzaj i stopień złożoności sprawy oraz wymagany nakład pracy adwokata), natomiast, według § 3 ust. 2 rozporządzenia, za ustaleniem stawki opłaty niższej niż stawka minimalna przemawiać może sytuacja majątkowa lub rodzinna klienta albo rodzaj sprawy, nie zaś wymagany nakład pracy adwokata, a więc tego rodzaju okoliczność, która była jedną z przyczyn poważnych wątpliwości interpretacyjnych Sądu Apelacyjnego.

Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że zasada, iż wysokość wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną z urzędu nie może być niższa od wysokości stawek minimalnych opłat za czynności adwokackie przewidzianych w rozdziałach 3-5

rozporządzenia nie dotyczy sytuacji, w której pomoc prawna została udzielona niezgodnie z zasadami profesjonalizmu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 sierpnia 1997 r., II CZ 88/97, OSNC 1998, nr 3, poz. 40, z dnia 12 lutego 1999 r., II CKN 341/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 123, z dnia 20 września 2007 r., II CZ 69/07, OSNC 2008, nr 3, poz. 41, z dnia 11 maja 2011 r., II CSK 699/10, OSNC-ZD 2011, nr C, poz. 72) albo gdy pomoc prawna nie została w ogóle udzielona. Subsydiarny obowiązek poniesienia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu dotyczy pomocy faktycznej udzielonej, nie jest więc następstwem samego ustanowienia przez sąd pełnomocnika z urzędu oraz gotowości pełnomocnika do jej świadczenia. Udzielenie pomocy prawnej wiąże się więc z koniecznością podjęcia przez ustanowionego pełnomocnika z urzędu odpowiednich czynności składających się na udzielenie pomocy prawnej przed organami wymiaru sprawiedliwości takich jak udzielenie właściwej porady prawnej stronie, zapoznanie się z aktami sprawy, opracowanie pism procesowych oraz udział w posiedzeniu sądu (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 15/05, OSNKW 2005, nr 7-8, poz. 60). Nie jest więc wyłączona sytuacja, że po ustanowieniu pełnomocnika z urzędu – z przyczyn niezależnych albo zależnych od stron postępowania – odpadnie konieczność udzielenia takiej pomocy prawnej, a tym samym nie powstanie obowiązek Skarbu Państwa pokrycia kosztów pomocy prawnej, która faktycznie nie została udzielona. Oceny tej należy dokonać przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności danej sprawy.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie (art. 390 k.p.c.).